

МАКРОИКОНОМИЧЕСКА СТАБИЛИЗАЦИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ ПРИ ПРЕХОДА КЪМ РЕАЛНО ФУНКЦИОНИРАЩА ПАЗАРНА ИКОНОМИКА

На 14 и 15 ноември 2002 г. в Университета за национално и световно стопанство се проведе организирана от катедра "Икономикс" и посветена на 100-годишнината от рождението на академик Жак Натан научна конференция по проблемите на макроикономическата стабилизация и икономическия растеж в България. Към конференцията беше проявен голям интерес - в нейната работа взеха участие повече от 100 преподаватели, научни работници, студенти от много университети, научни и правителствени организации, както и ветерани-политикономисти. Почетни гости бяха проф. д-р ик. н. Любен Беров - министър-председател на Р България през периода 1992-1994 г., доц. д-р Борислав Борисов - депутат от 39-то Народно събрание, член на Комисията по икономическа политика и на Комисията по образование и наука, ст.н.с. д-р Митко Димитров - директор на Икономическия институт на БАН, чл.-кор. проф. д-р ик. н. Иван Илиев, проф. д-р ик. н. Атанас Леонидов - председател на СНС по икономическа теория и макроикономика, проф. д-р ик. н. Нансен Бехар - ръководител на катедра "Икономическа теория" в СУ "Кл. Охридски".

Тържествената сесия на конференцията беше посветена на годишнината на акад. Жак Натан – основател и ръководител на катедра "Политическа икономия", сега "Икономикс", ректор на университета през периода 1957-1962 г. В уводното си слово доц. д-р Трайчо Спасов - ръководител на катедра "Икономикс" подчерта, че той е един от големите учени – радатели на българската възрожденска традиция, на просветителския дух и идеите на народните будители за свободно и демократично развитие. Огромни са заслугите на акад. Жак Натан за развитието на значими направления в икономическата теория, стопанската история и методиката на преподаването. Неоценим е личният му принос за кадровото развитие на катедрата и за подготовката на студентите като добри специалисти за изследователската сфера и за стопанската практика. Доц. Спасов отбеляза, че научното развитие на катедрения колектив го представя като достоен наследник на идеите и научното творчество на акад. Жак Натан. Научно-преподавателският колектив участва в национални и международни научни форуми, в разработването на нови теоретични направления и изследователски проекти по актуална проблематика, осъществява по-тясно сътрудничество и съвместна работа с катедрите по "Обща теория на икономиката" от СА "Д. А. Ценов" - Свищов и Икономическия университет - Варна.

Академично слово изнесе ректорът на УНСС проф. д-р ик. н. Камен Миркович. В него той подчерта, че 100-годишнината от рождението на акад.

Жак Натан е знаменита дата не само за УНСС, но и за всички български научни и културни дейци. Големи са неговите заслуги за развитието на стопанската история като модерна научна дисциплина, интересни са изследванията му в областта на историята на българската икономическа мисъл и на методиката на преподаването. Създателят на катедра "Политическа икономия" е познат на своите съвременници като голям педагог и талантлив преподавател. В специалността към катедрата бяха възпитани много способни икономисти, политици, преподаватели, учени, стопански дейци. Акад. Жак Натан създаде не само най-авторитетната и водеща катедра в УНСС, но и подготви блестящи преподаватели, които се превърнаха в негови съратници и последователи.

В основния доклад на сесията - "Жак Натан – виден български икономист", проф. д-р ик. н. *Стоядин Савов*, ученик и съратник на известния учен, разгледа заслугите му като изследовател.¹

Проф. д-р ик. н. *Любен Беров* – съратник на акад. Жак Натан, разказа много спомени за своя приятел и колега. В своето емоционално "Есе за Жак Натан" ученикът на академик *проф. д-р ик. н. Никола Великов* припомни интересни моменти от живота му на изследовател, преподавател и общественик.

Приветствия към конференцията, на която присъстваха и роднини и близки на Жак Натан, поднесоха *ст. н. с. д-р Митко Димитров*, който изтъкна заслугите му като директор на Икономическия институт от неговото създаване през 1949 г. до 1951 г., и *доц. д-р Стати Статев* – декан на Общикономическия факултет на УНСС, който призова да уважаваме и пазим паметта на нашите учители.

След тържествената сесия работата на конференцията продължи със заседания в *три секции*: "Макроикономическа среда на прехода", "Конкурентоспособност на преходната икономика" и "Благосъстояние в условията на прехода". В тях протече оживена дискусия по най-актуалните и значими проблеми на икономическата трансформация в България.

Макроикономическа среда на прехода

Трансформирането на макроикономическата динамика от низходяща или колеблива във възходяща и сравнително изгладена беше подчертано и въведено като отправен пункт на разискванията от всички участници *в първа секция на конференцията*. Като основен дискуссионен проблем се откри отграничаването на закономерното и особеното в проявлението на взаимовръзката между ускорения икономически растеж и макроикономическата стабилизация в България. Проблемът беше интерпретиран задълбочено в много различни аспекти, изложените становища бяха убедително аргументирани от теоретико-емпирични позиции. В разгърналите

¹ Докладът е публикуван отделно в същия брой на списанието.

се оживени и интересни дискусии надделя все още съдържаната до умерено оптимистична, граничеща с несигурност оценка за бъдеща трайна и по-силно активизирана макроикономическа динамика.

В първото тематично направление участниците насочиха вниманието си към взаимовръзката между икономически растеж и стабилност.

Теза за противоречивостта на тази взаимовръзка беше издигната и доказана в основния доклад, изнесен от *доц. д-р Стати Статев (УНСС)*. Колкото по-стабилно е икономическото развитие, толкова повече нарастват и засилват влиянието си факторите на растежа. Но според автора, ако икономическият растеж премине определена граница, може да последва спад, който да наруши стабилността и да “стопа” достигнатото и да отнеме време за връщане в изходната позиция. В този контекст анализът придобива ново измерение. Не се търси стабилност и икономически растеж изобщо (колкото се може по-голям), а такъв, който осигурява макроикономическа стабилност в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен аспект. И обратно - търси се стабилност, която да осигурява дългосрочен, максимално възможен икономически растеж.

Върху степента на отдалеченост, приближаването или достигането на тази граница на растежа в българската икономика беше съсредоточен докладът на *доц. д-р Вера Пиримова (УНСС)*. Стабилизирането на растежа предполага проявлението на признаци и възможности за превръщане на позитивните тенденции от последните години в източници на трайно ускоряване на растежа у нас. Подобряването трябва да е всеобхватно в смисъл на едновременното му разгръщане върху реализираните прирасти и структурните пропорции на макроикономическите процеси и показатели. Анализът на вътрешната структура на потреблението, инвестирането, вносно-износните потоци показва недокрай изчистени от колебания и негативни тенденции, все още депресивно действащи върху растежа пропорции. При доказаното частично или недостатъчно активизиране на водещи фактори на растежа бъдещето остава на границата между ускоряването и задържането, между стабилността и неустойчивостта на средносрочния и дългосрочния растеж.

Съмнения и опровержения на вече постигната макроикономическа стабилизация бяха изразени в доклада на *ас. Ивайло Беев (УНСС)*. Авторът издигна и защити тезата за осъществена замяна на макроикономическото равновесие при ниско равнище на доходите с хипотезата за стабилизация, което е трудно различимо поради “ефект на псевдоинтеграция”. За стабилизация може да се говори само след определено “прагово” равнище на дохода, което у нас все още не е достигнато. В дългосрочната динамика на лихвения процент, инфлацията, БВП и безработицата се проявяват стабилизиращи характеристики, но остават колебания по повод на устойчивостта на постигнатото състояние.

Дългосрочно несигурната стабилизирана перспектива на растежа изисква по-упорито и гъвкаво косвено стимулиране на основните източници

на растежа. Това беше подчертано във *второто тематично направление*, обхванало *проблемите на макроикономическата политика*.

Основни модели на правителствената намеса в икономиката бяха изложени в доклада на *доц. д-р Иван Илиев (ТУ - София)*. От тях като най-приемлив авторът оцени фискално-разменният модел. Ориентираната към растежа макроикономическа политика има отношение предимно към структурните елементи на съвкупното търсене. Препоръчано беше да се отделя по-голямо внимание на социалната политика, която продължава да е едно от най-уязвимите направления на политиката на българското правителство.

Към измененията в инструментите на макроикономическата политика беше насочен докладът на *гл. ас. д-р Екатерина Сотирова (УНСС)*. Провежданата у нас политика, ориентирана предимно към дискреции и въздействие върху съвкупното търсене, е оценена положително. Фискалната доминация обаче спомага допълнително за натрупване на негативи в паричния сектор. Според анализа на авторката за периода до 1997 г. паричната политика се характеризира с противоречив характер и ниска ефективност, докато след 1997 г. тя може да се оцени като успешна при високата предсказуемост на неактивните действия на БНБ и стабилността на режима на фиксиран валутен курс.

Докладът на *гл. ас. д-р Емил Трифонов (Русенски университет "А. Кънчев")* представи като една от най-силно критикуваните страни на паричния съвет неговата възможност да стимулира икономическия растеж. От решаващо значение според автора е да се определи посоката на импулсите - от парите към реалните величини в икономиката, или обратно. Ако у нас посоката е от реалното към паричното, тогава проблемите са структурни и вече не могат да бъдат решени с монетарни средства. Паричният съвет доведе до видима финансова стабилизация, но възможността му да създава предпоставки за съживяване на производството, увеличаване на доходите и заетостта, остава под съмнение.

Като *трето направление* в хода на дискусиите се очерта *взаимовръзката между растежа и отделни макроикономически сектори и процеси*.

В доклада на *проф. д-р ик. н. Людмил Петков*, а също и в доклада, разработен от колектив и представен от *гл. ас. д-р Тодорка Атанасова (Тракийски университет - Стара Загора)* бяха разгледани сложните проблеми на аграрното производство. Неговото развитие е затруднено от намаленото потребление на хранителни продукти, нарасналите цени на входните ресурси, свития износ и конкуриращия внос и изисква по-активна регулативна намеса на държавата за привеждането му в съответствие със западноевропейското аграрно производство.

Голямата икономическа и социална значимост на проблема за безработицата беше поставена в основата на доклада на *доц. д-р Цонка Лалева (ТУ - София)*. Съчетаването на положителен икономически растеж с високо равнище на безработицата е оценено като нетипично и изискващо приоритетно и своевременно разрешаване.

Анализът в доклада на *гл. ас. д-р Хари Николов (ТУ - София)* беше основан на изходната теза за оживление при все още липсващ икономически подем. Този извод е обоснован с очакванията на стопанските субекти и в частност на домакинствата, както и с динамичните характеристики на вътрешното търсене. Сред компонентите на вътрешното търсене най-голямо влияние върху подобряването на икономиката са оказали правителствените покупки и колективното потребление. Възможностите за ускоряване на растежа чрез стимулиране на вътрешното търсене се изчерпват бързо, при което е необходимо засилване на вниманието върху чуждестранните инвестиции и тяхната активизираща роля за растежа.

Докладът на *гл. ас. д-р Мария Стоянова (УНСС)* представи специфичен аспект на взаимовръзката между трансформацията на собствеността и икономическия растеж. В него са посочени проблемите на несъстоятелността и ликвидацията и е доказано, че те са по-скоро процедури за трансформация на собствеността, отколкото за справедливо удовлетворяване на кредиторите или за оздравяване на търговците-длъжници.

Други важни взаимозависимости на растежа бяха разгледани теоретично в доклада на *гл. ас. д-р Юли Радев (МГУ)*, посветен на проблемите на добивната промишленост и възможностите за приложение към нея на Input-Output анализа, в доклада на *гл. ас. Красимир Керчев (УНСС)*, изследващ въздействието върху общия продукт на продуктите, технологичните и организационните нововъведения, както и в доклада на *ст. ас. Матилда Александрова (УНСС)* за икономическите фактори на избора на предприемачески статут.

В доклада на *гл. ас. Петкан Илиев (УНСС)* и *ст. н. с. II ст. д-р Веселин Минчев (ИИ на БАН)* е разгледана динамиката на търговския стокообмен на България чрез метода на "огледалната статистика" и е подчертана необходимостта от засилена експортна ориентация.

Взаимовръзката между инфлацията и икономическия растеж е в основата на доклада на *ст. ас. Стела Ралева (УНСС)*. От представените теоретични модели и приложението им за България авторката доказва открояващото се по-съществено влияние на инфлацията върху инвестиционната активност. Подобно влияние оказват както високата и променлива инфлация, така и умерените инфлационни норми след 1997 г. При по-силното въздействие на други изведени фактори е направен изводът, че инфлацията през изминалия период не може да се възприеме като фактор, детерминиращ реализираните темпове на растежа.

В доклада на *ас. Силвия Братоева (Варненски свободен университет)* бяха проследени тенденциите в обема и структурата на преките чуждестранни инвестиции. *Ас. Диана Съботинова (Бургаски свободен университет)* разглежда някои аспекти на връзката между корупцията и икономическия растеж и представи различни антикорупционни стратегии.

Вниманието на участниците привлякоха и два доклада, разработени и представени от *студенти от специалност "Макроикономика" в УНСС.*

Докладът на *Павлина Козарева* акцентира върху кредитната политика на търговските банки и ролята ѝ за стабилизиране на растежа у нас. *Добрил Русев* представи анализ, извършен чрез метода на мултипликатора, чрез който показва ниската ефективност на факторите на растежа и незадоволителната конкурентоспособност на българската икономика.

В повдигнатите и дискутирани от участниците в конференцията проблеми на макроикономическата динамика и стабилност проличаха загриженост за бъдещето на растежа и стремеж да се даде реалистична преценка на икономиката на България в началото на новия век. Подчертаването на постигнатия напредък и открояването на несигурните тенденции може да бъде полезно при избора и осъществяването на правилни политически решения за стимулиране и ускоряване на растежа.

Конкурентоспособност на преходната икономика

Работата на *втора секция* премина в дух на дискусионност, провокиран от всички участници – преподаватели, студенти и ветерани-политикономисти.

Първият тематичен кръг обхваща важни теоретични въпроси. В доклада на *доц. д-р Трайчо Спасов (УНСС)* бяха разгледани принципите, механизмите и противоречията на конкурентността на преходните икономики. Ако се имат предвид крайните резултати от осъществяването на икономическия преход, е ясно, че изграждането на ефективна пазарно-функционираща икономика е немислимо без създаването на конкурентни бизнес-структури и икономически сектори, които да формират базата за висока конкурентност на националната икономика. Същевременно изискванията за конкурентност в съвременните условия се пречупват и през интензивно протичащите процеси на глобализация и локализация в световната пазарна мрежа.

Доц. д-р Марчо Марков (УНСС) анализира някои теоретични проблеми на институционалната промяна. Тази промяна е една от важните насоки на икономическото развитие в условията на прехода към пазарно стопанство, разбираана като съвкупност от съзнателни и целенасочени действия по трансформация на компонентите на институционалната матрица на обществото. Това се постига посредством преобразуванията и иновациите, които са важна част от всеки институционален проект, осигуряващ реформите.

Доц. д-р Владимир Владимиров (ИУ-Варна) разглежда развитието на теорията на прехода и модернизацията на постсоциалистическите икономики. След извършения анализ на редица обективни процеси и на други страни с подобни проблеми, той достигна до извода, че българската икономическа наука трябва да спомогне за разширяване на теоретичната база на икономическите изследвания за процесите на трансформацията на нашата икономика по посока на взаимодействието между пазарните и непазарните сили, за ролята на институциите, информационните и поведенческите аспекти на взаимодействията и т.н.

Вторият тематичен кръг обхваща проблемите на индустриалната политика и конкурентността на българските фирми. В доклада си *доц. д-р Петя Танова (УНСС)* разглежда направленията и ограниченията на индустриалната политика за изграждане на конкурентоспособна пазарна икономика. Тя защитава тезата, че ако правителството приема за обосновано прилагането на такъв тип политика, то основните ѝ измерения би трябвало да бъдат по посока към създаването на условия за развитие на хоризонтална интеграция с фирмите от ЕС.

Проф. д-р ик. н. Йосиф Илиев (УНСС) анализира някои проблемни полета в конкурентоспособността на индустриалните фирми в България. Качеството на бизнес-средата и на фирмения мениджмънт в страната са на такова равнище, че влияят задържащо върху фирмената конкурентоспособност. Икономическата логика изисква обединени усилия на държава и производители, за да се преодолее това състояние.

Известният български учен *проф. д-р ик. н. Жак Аройо* постави на разискване въпроса дали точно прецизираме икономическите категории и как това пречи или помага на теорията и на практиката.

Проблемите на фирмената конкурентоспособност при развиващ се пазар бяха разгледани от *доц. д-р Красимир Кунев (СА "Д. А. Ценов" - Свищов)*. Според него причините за ниската конкурентност на българските фирми трябва да се търсят на микроравнище. Ролята на сектора на дребните и средните предприятия за повишаване на конкурентоспособността на българската икономика беше разгледана в доклада на *гл. ас. Пламен Пашов (УНСС)*. *Гл. ас. д-р Йордан Василев (СА "Д. А. Ценов" - Свищов)* доказва, че проблемите на малкия и средния бизнес не са само в икономическата среда. *Гл. ас. Мария Симова (ХТМУ)* анализира ценностната ориентация на фирменото поведение в динамична пазарна среда. Проблемите на конкурентоспособността на националния транспортен пазар в България разглежда *доц. д-р Мария Славова-Ночева (ВТУ "Т. Каблешков")*. *Ас. д-р Силвия Трифонова (УНСС)* се сприя на монетарната среда за функционирането на преходната икономика.

Третият проблемен кръг беше посветен на въпросите на присъединяването на България към Европейския съюз. *Доц. д-р Емилия Георгиева (УНСС)* разглежда подробно интегрирането на страната в европейските структури като важен фактор на прехода към реално функционираща пазарна икономика. Много дискусии предизвика докладът, изнесен от *гл. ас. д-р Ваня Иванова (УНСС)* за конкурентоспособността на страните от Евроразона в условията на преход към единна валута. *Доц. д-р Валентина Алякова (УНСС)* посочи някои аспекти на ефекта от интеграцията на България в европейските структури. *Гл. ас. Лидия Станкова (УНСС)* разглежда икономическите и социалните измерения на конкурентоспособността на българската икономика по пътя към европейска интеграция. *Маринела Петрова (ИАИАП)* анализира копенхагенските критерии и проблемите на реалната конвергенция. *Докторант Светлана Желева (УНСС)* говори за конкурентоспособността на българската икономика в контекста

на евроинтеграционния процес. *Докторант Вяра Божкова (УНСС)* направи мост между японската индустриална политика и бъдещето членство на България в ЕС.

Студенти от специалност "Макроикономика" на УНСС изнесоха четири доклада в секцията. *Петър Станков* посочи някои възможни бариери пред успешното завършване на икономическия преход в България. *Аделина Иванова* разгледа процеса на изграждане на институционална структура на смесената пазарна икономика в България и влиянието ѝ върху конкурентоспособността. *Ася Терзиева* акцентира върху приватизацията и конкуренцията в условията на икономическия преход. *Петя Енева* разгледа особеностите на прехода в Русия.

Благосъстояние в условията на прехода

В работата на секцията бяха поставени и обсъдени важни теоретични и конкретни проблеми, свързани с благосъстоянието в българските условия на прехода.

С встъпителния си доклад "Държавата на благосъстоянието и обществото на бедността" *доц. д-р Л. Йотова (УНСС)* постави акцент върху формулираната в западната теория и практика роля на държавата за постигане на благосъстояние за всички граждани и необходимостта от целенасочена държавна политика за борба с бедността в условията на предприсъединителния процес в България. Данните от статистически и социологически наблюдения представят тревожна картина в показателите за благосъстоянието на нацията ни и ако тенденцията не се преобърне, това би влошило перспективите на икономическото развитие.

Основните идеи и постижения на научната мисъл от ХХ век бяха систематизирани в доклада на *гл. ас. д-р Мария Марикина (УНСС)*. През изходните положения, заложи в теорията за частичното и общото равновесие на А. Маршал и Л. Валрас до разработването на практически инструментариум за анализ от А. Пигу се търси дефинитивно и съдържателно определение на благосъстоянието. В доклада е обобщен приносът на В. Парето, А. Бергсон, К. Ероу, Дж. Дьобре. Специално място е отделено на развитието на теорията на благосъстоянието в немското неолиберално учение и обосноваването на т. нар. социално пазарно стопанство.

За необходимостта от следване на дългосрочни приоритети в икономическата политика и синхронизирането им с решаването на текущите задачи пледира в своя доклад *доц. д-р Дянко Минчев (Русенски университет "А. Кънчев")*. Според него инвестициите в човешкия капитал са от решаващо значение за спиране на деградацията в образованието и науката, а оттук – за повишаване на качеството на растежа. Необходими са промени в институционалната среда и в механизмите на финансиране, при които може да се приложи опитът на развитите страни.

Върху един от най-ярките дефекти на пазара, водещ до загуба на обществено благосъстояние, акцентира в своя доклад "Монополът – загуба

на благосъстояние и регулиране” доц. д-р Събина Ракарова (УНСС). Беше доказана тезата за високата обществена цена на монопола и необходимостта от държавно регулиране, което по необходимост е в най-добрия случай компромис между неговите интереси и тези на обществото.

Постановката, че чрез ефективното осъществяване на своите функции финансовите пазари могат да генерират икономически растеж и благосъстояние, беше застъпена в доклада на доц. д-р Венелина Трифонова (УНСС). В страните с развита пазарна икономика финансовите пазари детерминират обема на достъпния кредит, привличат индивидуалните спестявания и дефинират цените на финансовите активи. У нас те все още не могат да осъществяват в единство функциите си на спестяването, на ликвидността и на богатството. Създаването на благоприятна монетарна и фискална среда е една от приоритетните цели на икономическата политика, а нейната успешна реализация ще гарантира процеса на постепенно нарастване на общественото благосъстояние.

Едно от предизвикателствата на прехода към пазарно стопанство е свободното движение на работната сила и външната миграция на населението. Върху историята на проблема, причините за явлението, негативните последици върху социално-демографската структура и човешкия капитал акцентира доц. д-р Атанас Казаков (УНСС). Като обективна причина може да се посочи бедността и липсата на алтернативи за заетост. Емиграцията е фактически изтичане на човешки капитал, но същевременно е и инвестиция в географска мобилност. Реализацията на наши граждани във високотехнологични условия в други страни е право на свободния избор и при определени условия това би съдействало за позитивна промяна и в нашето общество.

Допълнения в същата насока на разсъждения даде в своя доклад за човешкия капитал гл. ас. Венцислав Съев (УНСС). Той подчерта, че човешкият капитал е богатството на нашата нация и че върху неговото формиране и развитие трайно налагат отпечатък трудните условия на прехода. Социално-демографската характеристика на населението, образователното му равнище, здравният му статус са характеризирани като незадоволителни, а констатацията беше подкрепена с богата статистическа и аналитична информация. Влошена е мотивацията за високоефективен труд и е променена ценностната система на българина. Ако не се решават последователно, натрупаните проблеми могат да затруднят и забавят икономическия растеж.

Гл. ас. д-р Людмил Несторов (СА “Д. А. Ценов” - Свищов) се спря върху динамичните особености и тенденциите на държавните разходи, тяхната взаимовръзка с икономическия растеж и благосъстоянието на гражданите у нас.

С голям интерес и последваща дискусия участниците посрещнаха група доклади, третиращи проблематиката на секцията през призмата на предприєдинителния процес. В своя доклад “Предприєдинителната

икономическа програма на Република България” *д-р Цветан Манчев (директор на ИАИАП към МФ)* запозна участниците с последния и най-актуален продукт на агенцията. В него са обхванати и систематизирани макро-, мезо- и микроикономическите параметри на развитието на стопанството в краткосрочна и средносрочна перспектива, както и насоките на икономическата политика на правителството. Дискутирани бяха аспектите на функциониращата пазарна икономика при нашите условия и възможностите чрез макроикономическа стабилизация да се генерират фактори за устойчиво развитие и нарастване на общественото благосъстояние.

В тази насока беше и докладът на *гл. ас. д-р Николай Милев (Университет “Асен Златаров” - Бургас)*, в който се разглеждат възможностите за подобряване на усвояването на предприсъединителните фондове. Авторът подчерта значението на тези фондове за преодоляването на редица диспропорции и дефицитите в социално-икономическата сфера и в частност в регионалното развитие. Степента на тяхното усвояване все още не е адекватна на предназначението им и е необходимо създаването на институционална среда, която да подпомогне този процес.

Процесът на управление на безвъзмездните входящи парични потоци, постъпващи в страната по програмите ФАР, ИСПА и САПАРД, беше предмет на доклада на *докторант Светла Бонева (УНСС)*. Размерът на безвъзмездната финансова помощ ще увеличава своя дял в БВП, поради което е нужно ефективното им оползотворяване.

Гл. ас. Балин Балинов (ТУ - София) се спря върху сложната връзка между свободния пазар и екологичното равновесие. Той описа екологичния свободен пазар чрез три елемента – човешката природа, натрупаните знания и вземането на ефективни решения. Според него пазарните процеси могат да бъдат съвместими с доброто стопанисване на ресурсите, но за това е необходима обоснована и действена екологична политика. Важен елемент на тази политика са стимулите за частния и публичния сектор. В последния обаче те са слабо застъпени. Екологичният свободен пазар предполага децентрализирани решения, които да разчитат на личния стимул.

Тезата, че не може да се развива пазарна икономика без високоорганизиран и ефективно функциониращ сектор на услугите беше развита в доклада на *гл. ас. Пенка Шишманова (СА “Д. А. Ценов” - Свищов)*. Данните показват, че от 1991 г. насам този сектор придобива доминиращи позиции в основните макроикономически показатели. Новите фактори, които влияят върху тази тенденция, са технологичните промени в световната икономика и преминаването на страната към пазарен модел. Секторът на услугите разполага с определени материални, трудови и финансови ресурси, които трябва да се използват по-рационално. Върху него оказват въздействие и социално-демографските промени в обществото.

Един от индикаторите за негативни промени в жизненото равнище на населението е изменението в структурата на потребление. Върху някои

показатели, свързани с това, се спря в своя доклад *гл. ас. Йорданка Икова (Аграрен Университет - Пловдив)*. Традиционно млечните продукти са заемали висок относителен дял в храненето, но сега той спада. Причините трябва да се търсят както в намалялата покупателна способност на населението, така и в производството. Тук се наблюдава спад в предлагането на млечна суровина и използването на заместители, което позволява промишленото производство да нараства, но за сметка на влошаване на качеството.

Тежестта на данъчното облагане и влиянието на данъците върху благосъстоянието беше предмет на доклада на *ст. ас. Венелин Бошнаков (УНСС)*. Той направи оценка на подходната данъчна тежест при отчитане на различията между групите домакинства, формирани по размера на техния общ доход; илюстрира някои средни характеристики за тежестта на личния подоходен данък. Според автора облагането с пределни ставки от порядъка на 26-28% на доходи под средния за страната е неоправдано, като се има предвид равнището на жизнения стандарт на широки кръгове от населението.

Накрая резултатите от дискусиата бяха обобщени от ръководителя на секцията *доц. д-р Л. Йотова*, като беше направена препоръка за продължаване на контактите на специалистите от сферата на образованието, науката и практиката.

*

Актуалната проблематика на трите основни тематични направления на конференцията намери широк отзвук сред научната общност. Участниците откриха, поставиха на обсъждане и изразиха своите становища по важни икономически и социални въпроси. С особено внимание те разгледаха неразрешените проблеми и възможностите за тяхното преодоляване, отправиха ценни препоръки към българското правителство. По този начин те споделиха желанието си да бъдат полезни в избора на подходяща насока на икономическата политика, за което допринася провеждането на подобни научни форуми.

Доц. д-р Марчо Марков, доц. д-р Лилия Йотова,
доц. д-р Вера Пиримова